

dr Maja Stanivuković,
docent na Pravnom fakultetu u Novom Sadu

GRAĐANSKO PROCESNO PRAVO EVROPSKE UNIJE

Naslov ovog referata upućuje na zaključak da je na nivou Evropske Unije oformljen jedinstveni i potpuni sistem građanskog procesnog prava koji bi mogao biti predmet proučavanja i tumačenja kao i svaka druga nacionalna grana prava. Međutim, treba odmah otkloniti taj utisak i reći da takvog građanskog procesnog prava Evropske Unije za sada još uvek nema, odnosno da ono postoji tek u zametku, da predstavlja pravnu granu u nastajanju.

Dva kamena temeljca nove grane prava, koja će, verujemo, u budućnosti nastaviti da se razvija, postavljena su pravilima o nadležnosti i postupku Evropskogsuda pravde¹ s jedne strane, i pravilima Briselske konvencije o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka iz 1968. godine s druge strane².

1. Pravila o nadležnosti i postupku Evropskog suda pravde

¹ Pravila postupka Evropskog suda pravde predviđena su u više dokumenata: u Protokolima o statutu Suda Evropske Zajednice za uglj i čelik, Evropske Ekonomske Zajednice i Evroatoma, u Poslovniku o radu, dopunskim pravilima i instrukcijama za rad sekretara. Vidi, **Vukadinović**, Evropska Ekonomska Zajednica, Beograd 1991, str. 87.

² Konvencija Evropske Ekonomske Zajednice o nadležnosti i priznanju presuda u građanskim i trgovačkim stvarima od 27. septembra 1968. godine.

Evropski sud pravde sa sedištem u Luksemburgu, jedan je od glavnih organa Evropske Unije predviđen još Pariskim ugovorom o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik, kao i Rimskim ugovorima o osnivanju Evropskih Ekonomskih Zajednica i Evroatoma. Njegov cilj je da obezbedi jedinstvenu primenu i tumačenje osnivačkih ugovora i odredaba pravnih normi koje donose organi Unije i da na taj način doprinese razvoju pravnog sistema Evropske Unije i što čvršćem povezivanju država članica. To ne znači da je Evropski sud pravde organ koji neposredno primenjuje ove pravne norme. U najvećem delu, njihova primena prepuštena je nacionalnim sudovima država članica, ali je Evropskom sudu pravde osigurana uloga vrhovnog nadzornog, interpretativnog i integracionog sudskog organa. Karakter Evropskog suda pravde određen je njegovim nadležnostima koje su široko i raznoliko ustanovljene. One obuhvataju rešavanje sporova između država članica zbog povrede osnivačkih Ugovora, davanje mišljenja o saglasnosti međunarodnih ugovora koje Evropska Unija namerava da zaključi sa nekom državom nečlanicom ili međunarodnom organizacijom sa odredbama Ugovora o osnivanju EEZ, ocenu zakonitosti akata Komisije i Saveta Evropske Unije kao i njihove odgovornosti zbog propuštanja da se donesu određeni akti, rešavanje sporova Komisije EU sa državom članicom koja se ogrešila o pravo EU, sudsko preispitivanje sankcija koje u svojim odlukama Komisija nametne fizičkim i pravnim licima u pojedinim oblastima (npr. u vezi sprovođenja poljoprivredne politike, pravila konkurencije, itd.), rešavanja prethodnih pitanja u sporovima koji se pokreću pred nacionalnim sudovima putem tumačenja pojedinih spornih odredaba prava Evropske Unije, i konačno, rešavanje određenih vrsta građanskopravnih sporova (npr. sporova za naknadu štete izazvane aktima Evropske Unije i njenih organa, sporova iz privatnopravnih ugovora u kojima je Evropska Unija ili njen organ jedna od ugovornih stranaka, ukoliko postoji kompromisorna klauzula kojom je predviđena nadležnost toga suda, itd.). Dakle, reč je o instituciji koja ima istovremeno i karakter međunarodnog suda i unutrašnjeg ustavnog, upravnog, a ponekad i građanskopravnog suda.³ Imajući to u vidu,

³ Vidi, **Degan**, „Sud Evropskih Ekonomskih Zajednica“ Godišnjak Pravnog

norme o nadležnosti i postupku Evropskog suda pravde mogu se samo delimično, u onoj (relativno ograničenoj) meri u kojoj ovaj sud odlučuje u građanskopravnim sporovima, svrstati u građansko procesno pravo Evropske Unije. Međutim, Evropskom sudu pravde data je značajna uloga i pomenutom Briselskom konvencijom. U Protokolu zaključenom uz ovu konvenciju predviđena je nadležnost Evropskog suda pravde za odlučivanje o prethodnim pitanjima koja se tiču tumačenja odredaba ove konvencije.⁴ U tom smislu, Evropski sud pravde ima veoma važnu ulogu u jedinstvenoj primeni ovog prvog unifikovanog segmenta građanskog procesnog prava Evropske Unije. Drugostepeni sudovi država članica mogu se obratiti Evropskom sudu pravde za prethodno tumačenje odredaba konvencije (tzv. fakultativni zahtev za tumačenje na osnovu člana 3 stav 2 Protokola). Ukoliko se postupak nalazi pred Vrhovnim sudom države članice, ovaj sud je obavezan da zatraži prethodno tumačenje odredaba konvencije od Evropskog suda pravde, ukoliko smatra da je to neophodno za donošenje presude (tzv. obavezni zahtev na osnovu člana 3 stav 1 Protokola). Od stupanja Protokola na snagu, 1975. godine, Evropski sud pravde je doneo veliki broj odluka na osnovu zahteva nacionalnih sudova za prethodno tumačenje odredaba ove konvencije⁵.

Postupak pred Evropskim sudom pravde⁶ se sastoji iz dva dela - pismenog i usmenog. Postoji izvesna razlika između direktnih tužbi sudu (direktnom tužbom pokreće se npr. postupak za utvrđivanje vanugovorne odgovornosti Evropske Unije ili njenog organa za naknadu štete) i zahteva za odlučivanje o prethodnim pitanjima. Postupak po direktnim tužbama pokreće se pismenim podneskom

Fakulteta u Banjaluci, 1983. godina, sveska VII str. 57.

⁴ Protocol on the interpretation by the Court of Justice of the Convention of 27 September 1968 on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, O.J. 1978 L 304/50. Protokol je stupio na snagu 1. septembra 1975. godine.

⁵ Sve odluke Evropskog suda pravde kao i izvodi iz glavnih odluka nacionalnih sudova kojima se primenjuju odredbe konvencije mogu se naći u *Digest of Case Law Relating to the European Communities, D Series, Convention of September 27, 1968* (izdanje Evropskog suda pravde).

⁶ Detaljnije o postupku pred Evropskim sudom pravde, vidi, **Vukadinović**, *Evropska Ekonomska Zajednica*, str. 87 i dalje; *The Court of Justice of the European Community, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1986.* str. 29 i dalje.

stranke koji se podnosi Sekretaru suda. U njemu se navode imena stranaka, predmet spora, činjenično stanje i dokazi na kojima se tužba zasniva, pravni zahtev tužioca, te adresa tužioca ili njegovog punomoćnika u sedištu suda na koju se može izvršiti dostavljanje. Da bi tužba bila dopuštena potrebno je da bude podneta od strane ovlašćenog tužioca u roku koji je za njeno podnošenje određen materijalnopравnim propisima. Obaveštenje o pokretanju postupka objavljuje se u Službenom listu Evropske Unije. Imenuje se sudija izvestilac čiji je zadatak da prati slučaj i obavlja procesne radnje koje prethodne usmenoj raspravi. U celokupnom postupku učestvuje i Opšti pravobranilac Evropske Unije, ustanovljen kao pomoćni organ Evropskog suda pravde. Ovaj organ daje svoje mišljenje o rešenju spora, koje ne obavezuje sud. Tužba se dostavlja tuženom koji u roku od jednog meseca treba da podnese svoj odgovor. Tužilac zatim ima pravo na repliku u daljem roku od mesec dana, i konačno, tuženi na dupliku, takođe u roku od mesec dana. Nakon prijema navedenih podnesaka i saslušanja mišljenja sudije izvestioca i Opšteg pravobranioca, Sud u plenumu odlučuje da li je neophodno sprovođenje dokaznog postupka putem saslušanja stranaka, svedoka, veštaka i pribavljanja isprava. Kada se završi dokazni postupak, ili nakon prijema poslednjeg podneska, ukoliko nije određeno sprovođenje dokaznog postupka, Predsednik suda određuje datum usmene rasprave. Na usmenoj raspravi, sudija izvestilac rezimira činjenične i pravne navode stranaka i činjenično stanje utvrđeno u prethodnom dokaznom postupku, a zatim stranke preko punomoćnika pred sudijama iznose svoje argumente. Nakon što Opšti pravobranilac izloži svoje mišljenje, usmena rasprava se završava i Sud se povlači na većanje i glasanje. Presuda se donosi većinom glasova. Kvorum za odlučivanje je sedam od ukupno trinaest sudija. Ukoliko je prisutan paran broj sudija, mišljenje najmlađeg sudije se ne uzima u obzir. Protiv odluke ovog suda ne postoji pravo žalbe, ali su predviđena vanredna pravna sredstva, kao što su prigovor trećeg lica, zahtev za tumačenje odluke i zahtev za ponavljanje postupka.

Postupak za odlučivanje o prethodnim pitanjima pokreće se na osnovu zahteva nacionalnog suda pred kojim se prethodno pitanje pojavilo koji se podnosi Sekretaru Evropskog suda pravde. Pitanje treba da bude apstraktno formulisano i da se odnosi na tumačenje prava

Evropske Unije, a ne nacionalnog prava države suda. U podnesku nacionalnog suda iznosi se i činjenično stanje slučaja koji je dao povoda za tumačenje, kao i sve potrebne isprave i odluke koje se odnose na taj slučaj. Sekretar obavještava zainteresovane stranke, države članice, Komisiju Evropske Unije i Savet (ukoliko se traži tumačenje nekog akta ovog organa) o podnetom zahtevu za tumačenje. U roku od dva meseca navedeni subjekti mogu da podnesu sudu svoje mišljenje o spornom pitanju. Zatim se zakazuje usmena rasprava. Dalji tok postupka je isti kao da se radi o direktnoj tužbi.

2. Briselska konvencija o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka iz 1968. godine

Briselska konvencija predstavlja međudržavni ugovor sklopljen između država članica Evropske Unije kojim se sprovodi u delo obaveza država članica na osnovu člana 220 Rimskog ugovora da se u okviru Zajednice izjednače pravila o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka. Sklopljena je 1968. godine od strane šest prvobitnih država članica Evropske Ekonomske Zajednice - Italije, Francuske, Nemačke i zemalja Beneluksa⁷. U Konvenciji je predviđena obaveza država ugovornica da zahtevaju od novih članica EEZ da prihvate postojeći tekst Konvencije kao osnovu za pregovore o pristupanju. Na osnovu toga, Konvenciji su 1978. godine pristupile Velika Britanija, Irska i Danska, zatim 1982. godine Grčka i konačno, 1989. godine, Španija i Portugalija. U ugovorima o pristupanju ovih zemalja Briselskoj konvenciji sadržane su i značajne izmene njenih odredaba, tako da se trenutno važeći tekst ove konvencije bitno razlikuje od originalnog⁸. Radi se o međunarodnom ugovoru zatvorenog tipa, jer je pravo pristupanja ograničeno isključivo na države članice Evropske Unije.

⁷ *Official Journal of the European Communities* L 299 od 31. decembra 1972. godine str. 32.

⁸ Prečišćeni tekst Konvencije nakon pristupanja Španije i Portugalije objavljen je u *Official Journal of the European Communities*, C 189/33 od 28. jula 1990. godine, str. 1-34.